

نقش زنان مسلمان در تاریخ

نشست هفتگی شهر کتاب در روز سه‌شنبه 5 اردیبهشت به بررسی «نقش تمدنی زنان مسلمان در تاریخ» اختصاص داشت که با حضور حجت‌الاسلام والمسلمین مهدی مهریزی و دکتر رافائل موریللو برگزار شد.

فعالیت زنان مسلمان در تاریخ کمتر مورد بررسی قرار گرفته است

نقش زنان مسلمان در تاریخ

جام جم آنلاین: نشست هفتگی شهر کتاب در روز سه‌شنبه 5 اردیبهشت به بررسی «#نقش تمدنی زنان مسلمان در تاریخ» اختصاص داشت که با حضور حجت‌الاسلام والمسلمین مهدی مهریزی و دکتر رافائل موریللو برگزار شد.

مهریزی، نویسنده و محقق مسائل زنان است که آثار متعددی درباره شخصیت و حقوق زن در اسلام و دیگر ادیان منتشر کرده و کتاب‌ها و مقالات او جایزه‌های فراوانی از جمله جایزه کتاب سال کشور را به خود اختصاص داده است. از دکتر رافائل موریللو، اسلام‌پژوه ایتالیایی، بتازگی کتاب «#اعقاب خاندان پیامبر(ص) در تاریخ معاصر» به زبان انگلیسی در ایتالیا منتشر شده است که وی در این کتاب می‌کوشد نقش سادات شیعه و زنان سیده را در خاندان‌های مهم معاصر شیعی بررسی و تبیین کند.

موریللو در کتاب «#اعقاب خاندان پیامبر(ص) در تاریخ معاصر» که در واقع تز دکتر وی است، درباره مورد خاندان حکیم، صدر، بحرالعلوم، خویی و نقش آنها در حوزه‌های نجف، ایران و لبنان تحقیقاتی داشت. بخش سوم این کتاب زنان سادات و زنانی را که در این چهار خاندان خصوصا خاندان صدر در طول تاریخ معاصر بودند، بررسی کردند. موریللو شاگرد پروفیسور بیانکا ماریا اسکارچیا از بزرگ‌ترین شیعه‌شناسان و اسلام‌شناسان ایتالیاست که تحقیقات گسترده‌ای در حوزه اطلس تاریخی شیعی داشته و در این باره بحث‌های خوبی ارائه کرده است. اکنون بخش‌هایی از سخنرانی‌های این نشست را می‌خوانید.

موریللو: زنان سیده ادامه‌دهنده راه زینب

مطالب متنوع کتاب اعقاب خاندان پیامبر(ص) در تاریخ معاصر افزون بر مقدمه، از فضای سیاسی و اجتماعی امروز عراق از نگاه تاریخی سخن می‌گوید آن‌گاه به طریق خانواده‌های بحرالعلوم، حکیم، خویی و صدر می‌پردازد. در بخش دوم از زنان سیده و در بخش چهارم درباره تعامل سادات با مقوله جهانی‌شدن یاد می‌کند. در جلسه امروز به قرائت بخش سوم کتاب که در مورد زنان سیده است، خواهیم پرداخت.

چگونه می‌توانیم سادات را معرفی کنیم؟ يك پاسخ ممکن به این پرسش از فهرستی که از طریق منابع شفاهی و تحقیقاتم در محل به دست آمده است، بر می‌آید. فهرست ویژگی‌های سادات از این قرار است: صاحب برکت و آثار، گرایش و قابلیت تدبیر چشمگیر با مهاجرت، نقش پیشگام حقیقی یا فرضی در گرویدن مردم مناطق جدید به اسلام و مهاجرت به آن مناطق، استقلال اقتصادی از دولت، ادغام و تلفیق جهان وطنی و ناحیه‌گرایی، محوریت نقش‌شان به عنوان علما بخصوص در زمینه علم تراجم و طبیعی و ریاضی، محوریت نقش‌شان به عنوان متولیان احرام، قابلیت جهانی‌سازی با پذیرش نقش بی‌طرف بخصوص در رابطه با امت اسلامی همانند مورد اختلاف‌زدایی بین شیعیان و اهل تسنن، محوریت تبعی نقش ایشان به عنوان میانجی بین اجتماع مؤمنان جامعه و جامعه خویش و جامعه خارج، گرایش چشمگیر به پذیرش داوطلبانه خصوصیت هویت فرهنگی جدید و نوآوری‌های عقیدتی. هنگامی که پرسش اصلی تحقیق را مطرح می‌کنیم که زنان سادات چه نقشی در تاریخ داشتند؟ بلافاصله پرسش دیگری به ذهن می‌آید که چگونه می‌توانیم نقش زنان سادات را در تاریخ ترسیم کنیم؟ آشکار ساختن تاریخ زنان سادات قبل از تعیین مسیر کاری بس مشکل است. منابعی که در دست دارم یا بهتر است بگویم نبود برخی منابع مشخص می‌کند اگر به تاریخ تمدن اسلامی از دیدگاه سادات بنگریم زندگی زنان تا حد بسیاری پوشیده مانده است. با وجود این نقش پراهمیت زنان در حفظ پیوند خانواده سادات از طریق ازدواج و اهمیت‌شان در ادامه این نسل متعالی جایگاهی بلند دارد. اطلاعاتی که در دست دارم حاکی از آن است که در مورد سادات صاحبان نفوذ دینی با گرایش چشمگیر ازدواج درون گروهی روبه‌رو هستیم که برای تحلیل آن می‌توان از 2 الگوی اصلی ازدواج درون خانواده و ازدواج درون گروه سادات استفاده کرد.

موریللو: زنان سادات نقش حضرت زینب(س) را در رابطه با واقعه کربلا تکرار می‌کنند. زنان حافظان یادها و راویان بی‌عدالتی نسبت به خانواده‌شان و کل جهان هستند با این تفاوت که در قبال بنت‌الهدی صدرحتی یزید بی‌رحم نیز در برابر وحشیگری صدام رنگ می‌بازد

زنان سادات نقش امام حسین(ع) و خواهرش حضرت زینب(س) را در رابطه با واقعه کربلا تکرار می‌کنند، مردان مستقیم به میدان جنگ رفته و در دفاع از عدالت و شرف‌شان کشته می‌شوند، در حالی‌که زنان حافظان یادها و راویان بی‌عدالتی نسبت به خانواده‌شان و کل جهان هستند با این تفاوت که در قبال بنت‌الهدی صدر حتی یزید بی‌رحم نیز در برابر وحشیگری و دشمنی صدام رنگ می‌بازد. حال به دو راهی‌ای می‌رسیم که آیا با بازسازی داستان پیشینیان در زمان حال سروکار داریم یا با تأثیر حقیقی اسلام شیعه بر شخصیت این زنان؟ برای فهم آنچه گفته شد می‌توان به گفته سیده ربابه صدر اشاره کنیم، وقتی به تاریخ اهل بیت(ع) نگاه می‌کنیم، می‌بینیم که در اهل بیت هم مرد و هم زنان فعال بودند. رسالتی که به اهل بیت(ع) محول شد بین آنها تقسیم شده بود. يك مدیریت به مرد، يك مدیریت به زن داده شده بود. در این رابطه وقتی به زندگانی حضرت محمد(ص) می‌نگریم می‌بینیم همسرش حضرت خدیجه(س) نقش بسیار مهمی در نشر اسلام ایفا کرد، هنگامی که حضرت خدیجه(س) با پیامبر(ص) وصلت کرد حمایت اقتصادی، انسانی و معنوی را برای او فراهم کرد، بنابراین خدیجه(س) نقش بسیار مهمی داشت، هرچند متأسفانه درباره آن مطالبی نوشته نشده است. می‌دانیم فاطمه زهرا(س) تنها دختر پیامبر(ص) محسوب نمی‌شد، بلکه به مادر پدرش(ام ابیها) معروف بود. شاید هنگامی که به تاریخ اسلام می‌نگریم می‌بینیم او اولین پرستاری بود که در زمان جنگ به مردان کمک کرد و در رفع مشکلات‌شان کوشید. زنان برای همه مشکلاتشان به حضرت زهرا(س) مراجعه می‌کردند. او نقش مهم رهبری را در کنار پیامبر(ص) و امیرالمؤمنین(ع) به عهده داشت. در واقع زهرا(س) نمود مدرسه واقعی است، سپس می‌توانیم به نمونه حضرت زینب(س) نگریم. رسالت امام حسین(ع) توسط زینب(س) در یادها ماند، بعد از عاشورا زینب(س) این رسالت را یافت که روی پای خود بایستد و راه را به پیروان امام نشان دهد.

مهریزی: احیای هویت زن مسلمان

عنوان نقش تمدنی زنان مسلمان، بیشتر طرح يك ایده است. کسانی که می‌خواهند در حوزه مطالعات زنان تلاش کنند یکی از بحث‌های جدی می‌تواند این موضوع باشد، یعنی این‌که آیا زنان مسلمان که به فرهنگ و هویت ما مربوط می‌شوند در تاریخ و تمدن ما سهمی داشتند یا نداشتند.

تمدن، حاصل تحولات تکاملی است که در يك فرهنگ و سرزمین شکل می‌گیرد. این تحولات تکاملی دارای پنج‌گانه‌ای است، یعنی جلوه‌های تمدن خود را در علوم، فنون، رخدادها و حوادث بزرگی که شکل می‌گیرد، شخصیت‌های بزرگی که در جامعه شکل گرفتند و در حوزه فرهنگ و مسائل اجتماعی نشان می‌دهد. اینها اجزای يك فرهنگ هستند. وقتی می‌خواهیم نقش تمدنی زنان را بررسی کنیم باید در یکی از این عرصه‌ها کندوکاو کنیم که آیا زنان مسلمان در این عرصه نقشی داشتند یا نه؟! آیا می‌توانیم برای زنان در فتنه‌ای که در دوره‌های مختلف اسلامی بوده رد پای پیدا کنیم؟ این شناسایی برای معرفی الگو به زنان معاصر اسلام و ایران بسیار مهم است. مطالعات نشان می‌دهد در برخی دوره‌های اسلامی حضور زنان در اوج بوده گرچه فراز و فرودهایی در تاریخ وجود دارد. در قرون هشتم و نهم قمری دوره پرشکوفایی از نظر حضور زنان در عرصه بوده است. سخابی و ذهبی 2 کتاب دارند که در واقع گزارشی از قرن نهم و دهم است. این کتاب‌ها از 12 هزار شخصیت صحبت می‌کند که بیش از هزار نفر از آنها زن‌هایی هستند که در تاریخ نقش آفرین بودند. در مطالعات به این نکته می‌رسیم که مسلمان‌ها در همه جغرافیای جهان اسلام يك نوع تعامل با زن نداشتند. نگاه غرب جهان اسلام با شرق جهان اسلام به زنان خیلی متفاوت بوده است.

سیدحسین امامی / جام جم